

Datum
2020-12-22

Adress
205 80 Malmö

Diarienummer
ASN-2020-12323

Yttrande

Till
Kommunstyrelsen

Remiss från Socialdepartementet - Hållbar socialtjänst - En hållbar socialtjänstlag (SOU 2020:47), STK-2020-1319 S2020/06592

Arbetsmarknads- och socialnämnden lämnar följande yttrande:

Sammanfattning

Översynen av och förslaget om en ny socialtjänstlag välkomnas. Inriktningen att åstadkomma en mer lättillgänglig socialtjänst som kan erbjuda rätt hjälp i rätt tid ligger i linje med den utveckling av verksamheten som arbetsmarknads- och socialnämnden redan genomför. Särskilt välkommet är förstärkningen av barnrättsperspektivet samt förslaget om att kunna tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning.

När det gäller förslag som berör uppföljning, kunskapsbaserad socialtjänst och nationell statistik behöver det tas ett mer samlat ansvar och grepp om frågorna på nationell nivå för att ge kommunerna rätt stöd och förutsättningar att leva upp till lagstiftarens intentioner. Flera av förslagen bedöms vara ambitionshöjande och kostnadsdrivande för kommunerna initialt, även om de på längre sikt kan ge kvalitetsförbättringar som beräknas bli självfinansierande. Resurser behöver tillföras kommunerna för att intentionerna i den nya socialtjänstlagen ska kunna efterlevas på ett sätt som leder till verklig förbättring.

Yttrande

Arbetsmarknads- och socialnämnden har ombetts yttra sig angående förslagen eller materialet i betänkandet *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)* som kommunstyrelsen fått i remiss från Socialdepartementet. Översynen av och förslaget om en ny socialtjänstlag är välkommen. Flera av förslagen kan tillsammans bidra till en mer lättillgänglig socialtjänst som gör att fler kan få rätt hjälp i rätt tid. Nedan följer arbetsmarknads- och socialnämndens synpunkter kring det förslag där det finns behov av att problematisera eller efterfråga fördjupade resonemang. De förslag som arbetsmarknads- och socialnämnden ställer sig positiv till kommenteras inte om det inte finns behov av att lyfta fram några särskilda aspekter eller att särskilt understryka den positiva betydelsen av förslaget. Redogörelsen följer betänkandets struktur och rubriker.

7. Socialtjänstens mål

Jämställdhet som mål

Att arbeta för jämställda villkor förutsätter i förslaget jämställdhetsanalyser som i sin tur behöver bygga på relevanta väl underbyggda underlag. Den föreslagna bestämmelsen medför att kraven på kommunerna ökar vad gäller att kunna göra analyser kring oskäligen skillnader.

Oskäligen skillnader i de insatser och resurser som erbjuds endera kön kan upptäckas genom att kommunerna följer och analyserar verksamhet och insats utifrån ett jämställdhetsperspektiv. För enskilda i kommunen vars behov inte uppmärksammats tidigare är det positivt, men det ställer krav på kommunen att se över och kunna prioritera om i sina resurser samt att ha förutsättningar att kunna tillgodose behoven i förhållande till det.

Det krävs särskild kompetens och resurser för att arbeta mer systematiskt med jämställdhetsanalyser i fler frågor och processer än vad som är fallet idag. Förslaget bör betraktas som ambitionshöjande och kostnadsdrivande, i synnerhet i ett initialt skede. Så gott som all uppföljning bygger på inhämtande av information av olika slag, ofta genom dokumentation, verksamhetssystem samt manuella uppföljningar (tex enkäter, ”pinnstatistik”). Redan idag finns det en arbetsbörda för kommunerna inom detta område då de olika systemen och verktygen för att hantera information ofta är bristfälliga. Frågan hänger nära samman med systematisk uppföljning och nationell statistik. Det behövs samlade satsningar på nationell nivå i form av kompetenshöjande insatser och ekonomiska resurser för att arbetet med att utreda omotiverade skillnader ska kunna utvecklas på bästa sätt.

Det är välkommet att begreppet genusbias introduceras för att synliggöra stereotypa föreställningar om kön och skilda förväntningar på kvinnor respektive män och hur detta påverkar beslut och insatser inom socialtjänsten, liksom att det föreslås en fördjupad utredning om genusbias inom socialtjänsten.

Förebyggande perspektiv

Ett förstärkt fokus på förebyggande och tidiga insatser är välkommet men en tydligare definition av förebyggande perspektiv och förebyggande arbete efterfrågas. Vad innebär förebyggande arbete på de olika nivåerna och vad ska vara socialtjänstens ansvar? En gemensam bild saknas både inom socialtjänsten och mellan socialtjänsten och dess samarbetspartners. Det finns flera områden där de otydliga gränsdragningarna är särskilt påtagliga, som exempelvis psykisk hälsa.

En tydligare definition skulle kunna göra att bestämmelsen blir mer förpliktigande och får större effekt. Risken är att det i annat fall blir lättare att även fortsättningsvis prioritera bort förebyggande och tidiga insatser när det behöver göras ekonomiska besparingar i kommunerna.

För att kunna efterleva bestämmelsen behöver troligtvis många kommuner förstärka sin verksamhet, parallellt med att arbetet med myndighetsutövning under en period finns kvar i samma omfattning som tidigare. Det är inte möjligt att skifta fokus utan att det medför ökade kostnader i ett initialt skede. På sikt bör effekten bli att kostnaderna balanseras upp genom att behovet av vissa mer ingripande insatser minskar, men det är precis som utredningen skriver svårt att beräk-

na och bedöma de ekonomiska sambanden samtidigt som möjligheterna för kommunerna att avvakta denna förväntade självfinansiering är mycket begränsade.

Begreppet tidiga insatser används ofta tillsammans med begreppet förebyggandet. Det kan finnas behov av att tydliggöra och definiera skillnaden mellan dessa begrepp liksom att tydliggöra socialtjänstens roll och uppdrag i förhållande till dessa. Arbetsmarknads- och socialnämnden menar att socialtjänsten framför allt ska använda sina resurser till att bidra när det finns identifierade risker eller problem hos en grupp eller en individ. Givetvis arbetar socialtjänsten även med att stärka skyddsfaktorerna kring dessa grupper eller individer. I det förebyggande arbetet på universell nivå, alltså där det handlar om att förebygga uppkomst av riskfaktorer, bör socialtjänsten framför allt bidra med kunskapsstöd till andra professioner, som i exemplet med samhällsplanering. Inriktningen för socialtjänsten behöver vara att så tidigt som möjligt nå de som riskerar att utveckla eller har utvecklat någon form av problem och ha en nära dialog med de samarbetspartners som möter människor i det universella preventionsarbetet.

Om ett förebyggande perspektiv ska implementeras i alla delar av socialtjänsten och professionens roll i detta arbete stärkas behöver kommunerna stöd för att utveckla förändrade arbetssätt. Förutom tillgång till kunskap måste även ett tidsutrymme ges till de verksamheter som redan idag har ett högt tryck, såsom myndighetsutövning gällande barn och unga. Detta har en koppling till förslaget om en kunskapsbaserad socialtjänst. Det behövs en samlad kunskapsstyrning och kunskapspridning i nära samarbete med utbildningsinstitutionerna även kring bästa tillgängliga kunskap om förebyggande och tidiga insatserns effekter och på vilket sätt och i vilka frågor som socialtjänsten bör bidra.

Lätt tillgänglig socialtjänst

Arbetsmarknads- och socialnämnden välkomnar förslaget om att införa en bestämmelse om att socialtjänsten ska vara lättillgänglig. Även detta ligger i linje med nämndens egen inriktning och strävan. En tydligare beskrivning av vad som förväntas av socialtjänsten efterfrågas, då lätt tillgänglig kan tolkas på olika sätt och därför ges olika betydelse.

Eftersom det i utredningen framkommer att bestämmelsen ska utvidga de krav på tillgänglighet som redan finns i förvaltningslagen kan det, beroende på hur begreppet definieras, medföra ökade kostnader för kommunerna. Inte minst när det gäller den digitala tillgängligheten finns mer att göra men det är ett kostnadsdrivande område där mer resurser och kompetens behöver tillföras för att kommuner ska kunna utveckla, pröva och implementera nya arbetssätt och verktyg.

9. Samhällsplanering

Arbetsmarknads- och socialnämnden är positiv till de föreslagna förändringarna i plan- och bygglagen (PBL) som kan medföra möjligheter till utvecklade former av samverkan och ett ökat inflytande för socialförvaltningar i stadsutvecklingen. De delar i utredningen som berör samhällsplanering bör medfölja som underlag till förslag till förändring av PBL för att säkerställa att samhällsbyggnadsförvaltningar och socialförvaltningar har en gemensam syn på behovet, ambitionen och syftet med det gemensamma planeringsarbetet.

Socialtjänsten ska ges möjlighet att förebygga sociala problem och svårigheter genom att socialtjänstens kunskaper tas tillvara i samhällsplaneringen, vilket hänger samman med förslaget om förebyggande perspektiv. Arbetsmarknads- och socialnämnden anser att kunskapen om sociala villkor behöver behandlas med samma tyngd som kunskap om exempelvis fysiska förutsättningar och teknik. En beskrivning av ett geografiskt område behöver också behandla exempelvis socioekonomi, trygghet, integration och trångboddhet. Med utgångspunkt i de sociala faktorerna kan stadsutveckling bidra till olika former av åtgärder och satsningar som syftar till att förbättra villkoren i dessa områden och som kan leda till ett mervärde för Malmöbon. Ett utökat uppdrag kring identifiering av riskfyllda miljöer, exempelvis i förhållande till kriminalitet, och framtagande av underlag, analyser och att utveckla områdesspecifika åtgärder bedöms medföra ett ökat behov av resurser och kompetensförstärkning.

Kommunerna kommer att behöva stöd i att överbrygga sektorsgränserna mellan socialtjänst och stadsplanering. Hur formerna för samverkan och kunskapsöverföring skulle kunna se ut lämnas till den enskilda kommunen att avgöra. Arbetsmarknads- och socialnämnden anser att även de som arbetar med samhällsplanering behöver tillföras kompetens och ökad kunskap kring hur sociala statistik- och faktauppgifter bör analyseras och förstås för att nå ett visst socialt mål.

För att nå intentionerna med ett större fokus på social hållbarhet i kommunal planering krävs ett tydliggörande av var, när och hur socialtjänsten ska medverka i samhällsplaneringen. Erfarenheterna från Malmö stad är att det är viktigt att hitta rätt nivå och tajming i olika stadsutvecklingsprocesser för när det är möjligt och lämpligt med input kring sociala aspekter. Det är också av betydelse att det finns tillgång till forum och sammanhang för socialförvaltningen att samverka i. Många kommuner har utarbetade verktyg och metoder för att arbeta med dessa frågor, medan andra nu behöver utveckla arbetet. Det blir viktigt med ett kommunövergripande kunskapsutbyte och ett nationellt metodstöd.

10. Planering av insatser

Det är positivt att bestämmelsen i nuvarande lagstiftning utvidgas till att gälla alla socialtjänstens insatser samt att den omfattar planering i samverkan med andra aktörer. Många av de som socialtjänsten möter har behov av samordnade insatser tillsammans med andra aktörer. Det är viktigt att andra parter har brist på resurser eller planering av insatser inte gör att ansvaret och kostnaderna hamnar på socialtjänstens bord om det inte ligger inom socialtjänstens uppdrag och kompetens.

Om planeringen av insatser ska kunna bidra till att enskilda får sina behov tillgodosedda och inte behöver vänta på insatser är det viktigt att ansvarsfördelningen för vissa målgrupper tydliggörs. Exempel på områden där det behöver bli tydligare är det förebyggande arbetet och gränsdragningen till hälso- och sjukvårdens ansvar kring vissa grupper, som personer med samsjuklighet, missbruk och beroende samt barn och unga som både har psykosocial och psykiatrisk problematik. Tillgången till insatser och resurser kan vara svåra för socialtjänsten att påverka, så en viktig fråga blir hur kravet på gemensam planering med hälso- och sjukvården kan genomföras i praktiken.

Den nya bestämmelsens effekt kan komma att påverkas av förutsättningarna i respektive kommun vad gäller resurser samt vilken ambitionsnivå som förväntas av kommunerna. Detta är inte tydligt i utredningen. Förvaltningen planerar sina insatser redan idag, men det skulle kunna göras mer systematiskt och baseras på mer genomarbetade underlag om demografi, kommuninvånarnas behov, jämställdhetsanalyser samt bästa tillgängliga kunskap om insatser. Detta förutsätter att det finns resurser i form av kompetens, processer och verktyg. Samtidigt kan en för hög grad av reglering kring planeringen av insatser riskera att leda till ökad administration och till bristande flexibilitet och anpassning till förändrade behov.

Förslaget om att avskaffa den särskilda avgiften välkomnas. Arbetsmarknads- och socialnämnden delar utredningens bedömning att de flesta av orsakerna till ej verkställda beslut ligger utanför kommunernas kontroll och att socialtjänsten kan ha begränsade möjligheter att påverka tillgången till resurser. Den särskilda avgiften kan inte anses ha någon positiv effekt utan det blir snarare kontraproduktivt att ytterligare tära på kommunens resurser. Det är viktigt att hitta andra mer verkningsfulla sätt att agera i de fall det ändå framkommer att beslut om insatser inte verkställts på grund av någon form av brist eller underlåtenhet hos en kommun. Tillsyner och kritik från IVO är redan idag effektiva verktyg för att åstadkomma förändringar i kommunerna när brister uppdragas, och det bör övervägas om det skulle kunna fungera på samma sätt i denna fråga. Beslut om ej verkställda beslut bör fortsatt rapporteras men förändringen till rapportering var sjätte månad välkomnas då det innebär en minskad arbetsbörda.

12. Uppföljning

Frågan om uppföljning av socialtjänstens verksamhet och resurser har på olika sätt uppmärksamats under en lång tid. Området är en utmaning för de kommuner där det saknas förutsättningar att kunna åstadkomma en förändring. Systematisk uppföljning förutsätter en tydlighet kring vad som ska följas upp samt kunskap och resurser att arbeta med uppföljningen, bland annat i form av verksamhetssystem. Det stöd som kommunerna hittills erbjudits i form av olika kompetenssatsningar med stödmaterial, utbildning och verktyg från SKR och Socialstyrelsen har inte varit tillräckliga för att kunna utveckla ett ändamålsenligt sätt att arbeta med systematisk uppföljning i praktiken.

En verklig förändring där teoretisk kunskap omsätts i praktik kräver ett mer samlat grepp och en bredare och mer uthållig satsning än tidigare. Det behövs en tydlig nationell styrning i kombination med praktiskt stöd kring vad som ska följas upp för att säkerställa en miniminivå av uppföljning. Frågan hänger nära samman med den om nationell statistik. Systematisk uppföljning kräver förändrade arbetssätt och förhållningssätt, inte minst i förhållande till brukarnas delaktighet. Det kräver också en enhetlig standardiserad informationsstruktur och tillgång till verksamhetssystem som lagrar och hanterar ändamålsenlig information på ett lättillgängligt sätt

En högre grad av samordning kring de nationella uppföljningar som genomförs efterfrågas utifrån att uppgifter till dessa kan begäras in från flera aktörer kring samma eller likartade frågor, men utformade på olika sätt vilket blir ineffektivt och resurskrävande för kommunerna som ska ta fram underlagen.

Det är välkommet att kvalitetskraven förstärks från *bör* till *ska* men det innebär också ökade krav på kommunerna. Arbetsmarknads- och socialnämnden har under lång tid arbetat för att få till stånd fungerande uppföljning, men området är komplext och kräver mångfacetterad kunskap och tillgång till olika typer av resurser. Nämnden efterfrågar ett samlat grepp där frågorna om uppföljning, utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst och nationell statistik ses över och hanteras tillsammans, då de är förutsättningar för varandra på olika sätt.

13. Bemötande

Ett gott bemötande är en central del i professionens utförande av sitt uppdrag inom socialtjänsten, och en viktig dimension av begreppet kvalitet i socialtjänstens verksamheter. Det finns redan idag bestämmelser som reglerar kvalitet inom socialtjänsten vilka förstärks i den nya lagen bland annat genom detta förslag. En sådan reglering skulle kunna vara relevant att säkerställa även i andra lagstiftningar som rör människovårdande områden, då ett respektfullt bemötande inte är ett krav som endast kan anses vara förbehållet socialtjänstens verksamhet och medarbetare.

14. En kunskapsbaserad socialtjänst

Bestämmelsen om att socialtjänsten ska bedriva verksamheten i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet välkomnas. Kommunerna har redan idag denna ambition. Bestämmelsen tydliggör att frågor om kunskap och kompetens ska prioriteras. När en verksamhet ska se över arbetssätt, införa en insats eller implementera en metod i enlighet med bästa tillgängliga kunskap är det som regel resurskrävande. Det förutsätter kompetensutveckling, resurser för implementering och för reflektion och utvärdering. En positiv följd av ett krav på en kunskapsbaserad socialtjänst är att det kan stärka professionen och professionens status, vilket i sig är en förutsättning för att kunna behålla kompetens.

Frågan om beprövad erfarenhet hänger nära samman med systematisk uppföljning. Många delar inom det sociala arbetet är i nuläget inte tillräckligt utvärderade för att det ska finnas säkra kunskapskällor om olika insatsers effekter. För att ta tillvara på kunskapen i socialtjänsten och samla den beprövade erfarenhet krävs bland annat en systematisk uppföljning, vilket är ett kunskapsområde i sig. Systematisk uppföljning förutsätter resurser av olika slag; kunskap, processer och verktyg. För att kunna samla och kvalitetssäkra den beprövade erfarenheten behöver stödet och förutsättningarna samordnas med de behov som redovisas i avsnitten om systematisk uppföljning och nationell statistik. Samarbetsformerna med universitet och högskolor i fråga om forskning behöver fortsatt utvecklas och förbättras för att bättre ta tillvara på professionens kunskaper. Det behöver vara tydligt vad som är socialtjänstens kontra forskningens ansvar när det gäller bästa tillgängliga kunskap.

En omständighet som försvårar för kommunerna idag är att kunskapsstyrningen och kunskaps-spridningen är splittrad. Studier, rapporter och kunskapsstöd kommer från olika aktörer och i olika kanaler. Det är upp till varje kommun att hålla sig uppdaterad samt ta ställning till vad som är relevant och hur det ska införlivas i verksamheten. Det är viktigt att den föreslagna utredningen om en fungerande kunskapsstyrning får ett brett anslag som inte bara ser till frågan om samarbete och samverkan utan också hur kunskapsstyrningen kan bli tydligare, mer lättillgänglig

samt mer normerande. Kunskapsstöd i likhet med de nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevården ger en tydligare normering kring insatser och metoder som rekommenderas, men med ett fortsatt handlingsutrymme att besluta om vilka insatser som motsvarar behoven i den egna kommunen.

Det finns behov av att se över frågan om professionens roll i en kunskapsbaserad socialtjänst i förhållande till frågan om beslutsordningen. Det har påtalats av kommunerna under lång tid och det är angeläget att frågan nu blir utredd. Frågan behöver ses i ljuset av kravet på en kunskapsbaserad socialtjänst. Genom att stärka och ha tillit till professionens roll kommer dess kunskap och kompetens att nyttjas, i enlighet med intentionerna med bestämmelsen om en kunskapsbaserad socialtjänst. Inte minst i förhållande till frågan om skydd för barn är det viktigt med en översyn av nuvarande beslutsordning.

Översynen och kommande förslag behöver säkerställa rättssäkerhet och demokratiska rättigheter för den enskilde. Det bör ligga i den erfarna professionens roll att bedöma och besluta om behov utifrån bästa tillgängliga kunskap och individens situation, men det behöver även utarbetas former för hur det ska kunna göras med en hög grad av insyn på ett rättssäkert sätt.

15. Nationell statistik

Arbetsmarknads- och socialnämnden välkomnar att det i och med förslaget om ett nationellt socialtjänstdataregister tas ett mer samlat grepp kring den nationella statistiken och att riktningen går mot att kunna följa upp resultat. Utredningen resonerar framför allt kring det nationella perspektivet och vad Socialstyrelsen kan behöva för att hantera en utökad nationell statistik. Det saknas en djupare analys kring vad detta kan innebära för kommunerna.

Hanteringen av information och data är redan idag en resurskrävande och komplicerad uppgift för många kommuner. Om kraven på kommunerna att hantera och lämna information för nationell statistik ökar, utan att rätt förutsättningar ges, kommer det att medföra ökad arbetsbörda och ökade kostnader. I det uppdrag som föreslås lämnas till Socialstyrelsen och SKR är det viktigt att noga utreda kommunernas förutsättningar och vilket stöd och vilka resurser som de kommer att behöva.

För att det ska vara möjligt att införa en utökad nationell statistik enligt förslaget finns det behov av en övergripande nationell informationsstruktur som implementeras i alla kommuner och som förvaltas på nationell nivå. Informationsstrukturen definierar vilken information som ska lagras vilket sedan gör det möjligt att ta fram det som efterfrågas. Avsaknaden av nationella standarder medför ett omfattande merarbete för kommunerna, eftersom efterfrågad information ofta inte går att ta ut ur det befintliga systemet utan måste hanteras och bearbetas manuellt. Socialstyrelsen bör ges uppdraget att ta fram en nationell informationsstruktur för socialtjänsten.

En nationell standard tydliggör också kraven på verksamhetssystemens utformning och funktionalitet. Kravställan på IT-leverantörer är en utmaning för många kommuner då det saknas de resurser och den särskilda kompetens som krävs. Även om kommuner går samman och driver dessa frågor gemensamt gentemot leverantörer kommer det inte vara möjligt att åstadkomma en

betydande förbättring om det inte samtidigt förstärks genom tydlig styrning från den nationella nivån. Sådan styrning och stöd skulle kunna bidra till minskade kostnader för kommunerna på sikt.

Även den systematiska uppföljningen skulle underlättas av att harmoniseras med en nationell informationsstruktur. Det skulle kunna utgöra ett gemensamt och lätt tillgängligt stöd för en miniminivå i kommunernas uppföljning, med möjlighet att därutöver följa upp verksamheten på andra sätt och i andra frågor när behov finns av det. På så sätt kan arbetet med att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst förstärkas.

När det gäller frågan om hanteringen av särskilt känsliga personuppgifter förutsätter arbetsmarknads- och socialnämnden att det kommer säkerställas att detta utformas enligt rådande bestämmelser och krav när det gäller säker informationshantering och enskildas integritet. En aspekt att beakta är diskrepansen mellan nuvarande regler för gallring av ärenden i förhållande till lagringen av personuppgifter i socialtjänstdataregistret, och vad det innebär för den enskilde. Det framkommer inte i utredningen hur det resonerats kring tidsramarna för lagringen av uppgifterna.

16. Insatser efter behovsprövning – bistånd

En delad biståndsbestämmelse och ett mer ändamålsenligt begrepp än skälig levnadsnivå

Utredningens föreslår att ändra begreppet ”skälig levnadsnivå” till ”skäliga levnadsförhållanden” för bistånd för livsföringen i syfte att tydliggöra vikten av att biståndet ges utifrån individuella behov och inte utifrån generella behov i olika grupper.

Utredningen menar att begreppet ”skälig levnadsnivå” kan kvarstå inom ekonomiskt bistånd eftersom begreppet förutsätter en mät- och jämförbarhet i vissa situationer som ligger närmare beslut om ekonomiskt stödbehov än andra insatser med omsorg, vård eller behandling. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen menar att detta är ett förenklat resonemang kring ekonomiskt bistånd. Rättspraxis visar att socialnämnden inte kan hänvisa till fastställd nivå/ belopp inom ekonomiskt bistånd och därigenom bedöma behovet vara tillgodosett. En individuell behovsbedömning ska alltid göras även avseende ansökningar om ekonomiskt bistånd. Införandet av särskild beräkningsregel, jobbstimulans, bidrar till att problematisera nivåbegreppet ytterligare. Jobbstimulans innebär att hushåll med lika försörjningsbehov kan komma ha ett reellt ekonomiskt utrymme på skilda nivåer beroende på hur löneinkomst ska beaktas i den beräkning som ligger till grund för beslut.

Det är av vikt att staten tillsätter en utredning för att se över lagstiftningen avseende ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd utgör idag inte det kortvariga ekonomiska stöd som avsikten var inledningsvis. Lagstiftaren behöver ta ställning kring rollen för ekonomiskt bistånd i förhållande till de statliga socialförsäkringssystemen eftersom vi ser en utveckling där allt större grupper av människor är hänvisade till att över långa perioder ansöka om ekonomiskt bistånd för att klara sin grundläggande försörjning vid till exempel arbetslöshet, ohälsa eller under den period som

normalt fortlöper innan man som nyanländ i Sverige är etablerad på arbetsmarknaden. En utredning behöver även inkludera en översyn av riksnormen. Socialstyrelsen (2012) har påtalat att antagandet om att riksnormen utgör ett mått på skälig levnadsnivå inte kan bedömas korrekt på grund av de skillnader som finns jämfört med Konsumentverkets beräkningar av motsvarande behov.

Förslaget att bryta ut andra stycket i nuvarande 4 kap. 1 § SoL till en ny paragraf (§ 10) väcker frågan om det är lagstiftarens mening att kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande enbart ska gälla då ansökan om ekonomiskt bistånd är begränsad till försörjningsstöd. Ett klargörande efterfrågas.

Många personer som har ekonomiskt bistånd har också behov av andra insatser inom socialtjänsten. Utredningen menar att en delad biståndsbestämmelse är förenlig med den helhetssyn som också fortsättningsvis ska vara utmärkande för socialtjänstens arbete. Hur utredningen kommit fram till denna slutsats redovisas inte vilket är önskvärt eftersom det inte är en självklarhet.

17. Insatser utan behovsprövning

Arbetsmarknads- och socialnämnden är positiv till förslaget om att kunna tillhandahålla insatser utan föregående individuell behovsprövning. Det är bra att bestämmelsen formuleras som en möjlighet för kommunerna och inte ett krav. Bestämmelsen medför att om en kommun vill tillhandahålla insatser utan behovsprövning behöver kommunen tydliggöra vilka insatser i förhållande till vilka målgrupper. Kommunen behöver nog följa hur resurserna kommer olika målgrupper till del. Det förstärker kravet på kommunerna i bestämmelsen om att planera insatserna för enskilda. Socialtjänsten behöver ha en tydlig, heltäckande och lättillgänglig information om alla insatser vilket kan vara en mer resurskrävande uppgift i storstadskommunerna där utbudet oftast är större, kan bestå av insatser på lokal nivå såväl som övergripande och kan ha fler aktörer som är involverade eller ansvariga.

Flera andra förslag bidrar också till att stärka förutsättningarna för kommunerna att nå enskilda med stöd och hjälp tidigare än idag. Exempel på det är möjligheten att undanta vissa insatser från dokumentationskravet, samt möjligheten att erbjuda ungdomar från 15 år insatser utan individuell behovsprövning även när vårdnadshavarens saknas.

Det är svårt att bedöma hur stor förändring den föreslagna bestämmelsen kommer att innebära. Arbetsmarknads- och socialnämnden erbjuder redan idag rådgivning, information och vissa mindre ingripande stödinsatser som inte kräver individuell behovsprövning inom områden som återkommande nämns i utredningen; våld i nära relation, missbruk, hedersrelaterat våld och kriminalitet.

I frågan om olika grupper tillgång till insatser utan individuell behovsprövning tydliggörs komplexiteten i kravet på kommunen att planera sina insatser och samtidigt förhålla sig till kraven på att arbeta för jämställda villkor och beakta behovet av förebyggande insatser. Detta kräver särskild kompetens och väl underbyggda underlag. Det blir en viktig uppgift att nog överväga vilka

villkor som ska sättas upp för eventuella insatser utan behovsprövning.

Arbetsmarknads- och socialnämnden instämmer i att dokumentationskravet gällande insatser även bör omfatta insatser som erbjuds utan föregående individuell behovsprövning. Det är viktigt att insatsers resultat följs upp, oavsett om de är behovsprövade eller inte, inte minst för att säkerställa att önskat resultat uppnås för brukaren. Förutsättningarna att dokumentera uppgifter om enskilda och om resultat av insatserna kan se olika ut beroende på insatsens utformning. Hur kommunerna ska fullgöra sitt ansvar för dokumentation och uppföljning av dessa insatser på ett rättssäkert sätt behöver tydliggöras.

Arbetsmarknads- och socialnämnden vill uppmärksamma frågan om upphandling och avtalshandling med privata utförare för insatser utan individuell behovsprövning. Kommunerna kommer att behöva stöd både kring upphandling och avtalshandling, och kring kunskapsutbyte om hur insatser utan individuell behovsprövning kan organiseras och följas upp.

19. Förtydligat barnrättsperspektiv

Arbetsmarknads- och socialnämnden välkomnar förslagen som förstärker barns rättigheter i socialtjänstlagen. En reflektion är valet att behålla ordet ”höras” i bestämmelsen om att barn ska få höras i förhandsbedömningar utan vårdnadshavares samtycke. Ordvalet kommer från formuleringen i barnkonventionen som syftar på att barn får höras i domstolar utan vårdnadshavares samtycke. Socialtjänstens uppdrag bör skiljas från frågor som hanteras av rättsväsendet. Ett annat ordval skulle kunna övervägas, exempelvis ”tala med” barnet för att inhämta barnets åsikter och uppfattning.

De nationella kunskapsstöd som redan finns kring att samtala med barn behöver kompletteras med ett mer handfast stöd kring hur de ska implementeras och användas.

22. Ansvarsfördelning

Ansvarsfördelningen för personer med missbruk och beroende

Den föreslagna utredningen avseende insatser för personer med missbruk och beroende välkomnas.

23. Förhållandet mellan socialtjänstlagen och annan lagstiftning

Socialtjänstlagen och kommunallagen

Den föreslagna ändringen som möjliggör att beslut om hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsning välkomnas.

24. Handläggning och dokumentation

Arbetsmarknads- och socialnämnden instämmer i att det bör göras en översyn av föreskrifter och handböcker i syfte att säkerställa en effektiv och rättssäker handläggning och dokumentation. Det blir viktigt inte minst med tanke på den nya bestämmelsen om dokumentation av in-

satser som också kommer att omfatta insatser utan individuell behovsprövning.

Ordförande

.....
Sedat Arif
.....

Förvaltningsdirektör

.....
Britt-Marie Pettersson
.....

Ett särskilt yttrande från Vänsterpartiet.

Ett särskilt yttrande från Moderaterna och Centerpartiet.

Reservation från Sverigedemokraterna.